

10. Criminology. Educational and methodical manual / V.M. Dryomin, Zh.V. Mandrichenko, T.V. Melnichuk, Yu.O. Strelkovsky, A.I. Marchuk, A.M. Izovita, S.A. Ilko, N.O. Fedchun, V.Ya. Zityrak. Odessa : National University "Odessa Law Academy", 2015. 144 p.
11. Brzhak A.V. Prevention of employees of the units of the criminal investigation of theft, combined with the penetration into the home. *The Bulletin of the Chernivtsi Faculty of the National University "Odessa Law Academy"*. 2015. № 2. P. 136–151.
12. Fedorov V.M. Residential burglary as a system of social reality / V.M. Fedorov, O.B. Kozin, O.B. Papkovskaya. *Electronic scientific publication "Legal scientific electronic journal"*. 2017. № 6. P. 325–327. URL: http://lsej.org.ua/6_2017/96.pdf
13. In the situation of poverty in Ukraine, there have been positive developments, while the poverty level according to the non-monetary criterion in 2017 has increased to 27% – the Accounting Chamber. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16757361>.
14. Makarenko Ye.I. Investigation of crimes against private property of citizens. Textbook. Dnipropetrovsk : Dnepropetrovsk Humanitarian University, 2012. 107 p.

УДК 343.352

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-4/53>

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

SPECIAL ASPECTS OF EVOLVEMENT OF CRIMINAL LEGAL SYSTEM FOR COMBATING CORRUPTION IN UKRAINE

Довженко Я.М., магістр права, молодий науковець

Статтю присвячено дослідженню проблеми становлення системи кримінально-правових заходів протидії корупції в Україні. Дослідження цього питання дало змогу визначити основні етапи становлення і розвитку нормативно-правової бази протидії корупції та особливості формування антикорупційного законодавства та системи протидії корупції в Україні. Етапи становлення і розвитку нормативно-правової бази протидії корупційній злочинності в Україні варто розглядати в контексті імплементації Україною міжнародних та європейських договорів у національному законодавстві.

За період незалежності Україна пройшла значний шлях становлення кримінального законодавства з протидії корупції. До національного законодавства в основному було імplementовано положення і рекомендації Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 31 жовтня 2003 р., Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу проти корупції від 21 січня 1999 р., Цивільної Конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 р. та інші міжнародні акти з питань протидії корупції.

Зазначається, що в Кримінальному кодексі України не дається визначення поняття корупційного злочину. Натомість у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України дається перелік корупційних злочинів. Але такий перелік не є вичерпним. Як показує дослідження, цей перелік корупційних злочинів, зазначених у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу, є неповним. Аналіз співвідношення національної та міжнародної систем корупційних злочинів свідчить, що вони повністю не збігаються. До корупційних не зараховані ряд злочинів, які міжнародними актами визнані корупційними. Водночас до корупційних належить низка злочинів, які міжнародними актами не зараховані до корупційних. Саме на цих особливостях акцентовано у проведеному дослідженні. Тому дійова протидія корупції в Україні можлива лише за умови прийняття досконалого законодавства та узгодження переліку корупційних злочинів з міжнародними стандартами.

Ключові слова: корупція, корупційна злочинність, протидія корупції, система протидії корупції, антикорупційне законодавство.

This article is dedicated to the problems of evolvement of the system of criminal legal measures aimed at combating corruption in Ukraine. The study of this issue made possible identification of the main stages of evolvement and development of the legal and regulatory framework for combating corruption and the special aspects of formation of anti-corruption legislation and anti-corruption system in Ukraine. The stages of evolvement and development of the legal framework for combating corruption in Ukraine should be considered in the context of implementation by Ukraine of international and European treaties in national legislation.

During the period of independence, Ukraine has come a long way of evolvement of criminal legislation against corruption. The provisions and the recommendations of the United Nations Convention against Corruption of October 31, 2003, the Council of Europe Criminal Law Convention on Corruption of January 21, 1999, the Council of Europe Civil Law Convention on Corruption of November 04, 1999 and other international acts on combating corruption were implemented to the national legislation.

It is noted, that the Criminal Code of Ukraine does not contain the concept of a corruption-related crime. In return, an addendum to article 45 of the Criminal Code of Ukraine provides a list of corruption-related crimes. However, such list is not comprehensive. The research shows that the list of corruption-related crimes mentioned in the addendum to article 45 of the Criminal Code is incomplete. The analysis of the correlation between the national and the international systems of corruption-related crimes shows that they do not coincide completely. A number of crimes that are recognized as corruption-related by international regulations are not included into corruption-related crimes in Ukraine. At the same time, a number of crimes that are not classified as corruption-related ones by international regulations are treated as such by Ukrainian law. These special aspects are on the focus of the made research. Therefore, the effective fight against corruption in Ukraine is possible only if perfect legislation is adopted and the list of corruption-related crimes is brought to compliance with the international standards.

Key words: corruption, corruption-related crimes, combating corruption, anti-corruption system, anti-corruption legislation.

Корупція є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності. Це повною мірою стосується України, високий рівень корумпованості якої визнано вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями.

Запобігання та протидія корупції становлять одну з найбільш актуальних проблем, що постають у процесі проведення реформ в Україні. Корупція як негативне явище вимагає посилення ролі держави щодо протидії їй.

Мета статті полягає в дослідженні етапів та особливостей кримінально-правової системи протидії корупції в Україні, виявленні її особливостей та недоліків.

Досвід запобігання та протидії корупції в Україні свідчить, що «підґрунтям цієї діяльності є її нормативно-правове регулювання в межах євроінтеграційного процесу. Діалог між Україною та Європейським Союзом (ЄС) розпочався 14 червня 1994 р., коли було підписано Угоду про партнерство і співробітництво [7, с. 3]. Україна взяла на

себе зобов'язання узгодження національного законодавства із законодавством Європейського Союзу. Сторони визнали необхідність докладати зусилля і співпрацювати з метою запобігання використанню своїх фінансових систем задля відмивання доходів, отриманих від кримінальної діяльності (ст. 68 Угоди «Відмивання грошей»).

Окремі українські дослідники вважають, що становлення і розвиток нормативно-правової бази протидії корупції в Україні було покладено Законом України «Про боротьбу з корупцією», від 5 жовтня 1995 р. № 356/95-ВР. Український дослідник А.О. Кладченко становлення і розвиток нормативно-правової бази протидії корупції поділяє на три етапи:

- доконституційний етап становлення антикорупційного законодавства України (1991–1996 рр.);
- конституційний етап становлення антикорупційного законодавства України (1996–2004 рр.);
- реформаційний (сучасний) етап еволюції антикорупційного законодавства (2005 р. і донині) [6, с. 75].

На наш погляд, цей поділ на етапи неповною мірою розкриває зміст становлення і розвиток нормативно-правової бази протидії корупційній злочинності в Україні. Погоджуючись загалом на перші два етапи, означені А.О. Кладченко, варто зазначити, що третій реформаційний (сучасний) етап еволюції антикорупційного законодавства (2005 р. і донині) неповною мірою відображає стан становлення та розвиток нормативно-правової бази протидії корупції. Етапи становлення і розвиток нормативно-правової бази протидії корупційній злочинності в Україні варто розглядати в контексті імплементації Україною міжнародних та європейських договорів в національне законодавство. Тому, враховуючи особливості формування законодавства з протидії корупції, зазначений А.О. Кладченко, реформаційний (сучасний) етап еволюції антикорупційного законодавства (2005 р. і донині) вважаємо за доцільне розділити додатково на етапи: 3) період 2005–2009 рр.; 4) період 2010–2013 рр.; 5) період із 2014 р. і донині.

Одночасно варто погодитися з висновком А.О. Кладченко, що період із грудня 1992 р. до листопада 1995 р. «можна кваліфікувати як перший етап становлення національного законодавства у сфері протидії та боротьби з корупцією, оскільки були вжиті перші політичні кроки, стосовно організації державної влади та прийнято перший нормативно-правовий акт, який визначав основні заходи у сфері боротьби з корупцією, як явищем» [6, с. 76]. Цей період можна означити як утвердження України на міжнародному рівні як незалежної держави, початок створення нею своєї нормативної бази, у тому числі щодо забезпечення боротьби з організованою злочинністю та корупцією. За визначенням А.О. Кладченко, «характерною особливістю періоду 1992–1995 рр. було те, що корупція асоціювалася з явищем хабарництва та організованою злочинністю і співвідносилася виключно з економічною сферою» [6, с. 76].

7 травня 1993 р. Верховною Радою України було прийнято Постанову № 3207-ХІІ «Про невідкладні заходи щодо боротьби з організованою злочинністю і корупцією», а 30 червня 1993 р. прийнято Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». У структурі Міністерства внутрішніх справ України були створені підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, а в структурі Служби безпеки України – спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю. Антикорупційне законодавство в Україні почало формуватися у 1995 р. У жовтні 1995 р. Верховною Радою України було ухвалено Закон України «Про боротьбу з корупцією».

Із прийняттям Конституції України в 1996 р. активізувалася правотворча діяльність, спрямована на узгодження чинного законодавства з нормами Основного Закону держави. Цей період характеризується запровадженням в дер-

жаві антикорупційних планів та заходів. Таких, як впровадження в дію Закону України «Про боротьбу з корупцією», запровадження Комплексної цільової програми боротьби зі злочинністю, затвердження Національної програми боротьби з корупцією. Україною було підписано Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. (ратифіковано Законом України № 1433-IV (1433-15) від 4 лютого 2004 р.).

5 квітня 2001 р. Верховною Радою України прийнято Кримінальний кодекс України (№ 2341-III), в якому передбачена відповідальність за корупційні злочини. Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України від 16 січня 2003 р. № 430-IV до Кримінального кодексу України внесена ст. 209-1, яка передбачає кримінальну відповідальність за умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

Другий етап (період 1996–2004 рр.) можна охарактеризувати як початок активного співробітництва України з міжнародною спільнотою в питаннях боротьби з корупцією та імплементації національного законодавства відповідно до стандартів міжнародних та регіональних конвенцій і договорів. Саме цей період став фундаментом для формування в Україні в подальшому нормативно-правової бази протидії корупційній злочинності.

Період третього етапу (2005–2010 рр.) можна вважати періодом початку формування антикорупційного законодавства, спрямованого на запобігання виникненню корупції, підписанням та ратифікацією Україною основних міжнародних конвенцій, що стосуються протидії корупції, поступовим розвитком наукових досліджень правового регулювання окремих аспектів, спрямованих на протидію корупції.

Серед міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, варто назвати Конвенцію ООН проти корупції від 11 грудня 2003 р. (ратифіковано Законом України № 251-У від 18 жовтня 2006 р.), Кримінальну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. (ратифіковано Законом України № 252-У від 18 жовтня 2006 р.), Цивільну конвенцію РЄ про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 р. (ратифіковано Законом України № 2476-IV від 16 березня 2005 р.), у зв'язку з чим Україна стала сороковим членом Групи держав проти корупції (GRECO), Додатковий протокол до Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією від 15 травня 2003 р. (ратифіковано Законом України № 253-У від 18 жовтня 2006 р.), Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 р. (ратифіковано Законом України № 2698-VI (2698-17) 17 листопада 2010 р.

Міжнародні акти у сфері запобігання та протидії корупції, як правило, не передбачають конкретних санкцій за порушення домовленостей чи ігнорування рекомендацій. Однак за таких умов працює зовнішній стимул, спрямований на імідж держави на міжнародній арені, та внутрішній стимул, спрямований на розвиток національної економіки [4, с. 46].

На думку П.П. Андрушка, «більшість діянь, які конвенції рекомендують визнати злочинами, чинним кримінальним законодавством України була передбачена КК України 1960 р. і передбачається КК України 2001 р. Потребувало лише уточнення ознак окремих наявних у КК складів злочинів, зокрема, ознак їх предмета, криміналізації кількох діянь, які конвенціями визнаються злочинами (незаконного збагачення, зловживання впливом), та вирішення питання відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення [3, с. 58]. В основному саме у цьому напрямі здійснювалося реформування законодавчої бази протидії корупції.

Верховною Радою України 11 червня 2009 р. було прийнято Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» № 1506-VI, в якому закріплено заходи щодо запобігання та протидії корупції.

До Кримінального кодексу України внесені додаткові статті, які передбачали кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями (ст. 235-1), перевищення повноважень (ст. 235-2), зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 235-3), комерційний підкуп (ст. 235-4), підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 235-5), незаконне збагачення (ст. 368-1), зловживання впливом (ст. 369-1). Були внесені зміни і до інших статей Кримінального кодексу в частині доповнення до санкцій за скоєння злочину, а у ст. 364 дано визначення службової особи.

Четвертий етап (період 2010–2013 рр.) можна охарактеризувати як період стрімкого розвитку та реформування антикорупційного законодавства України, подальшого поступового розвитку наукових досліджень, спрямованих на протидію корупції. Але цей період характеризується непослідовністю та неоднозначністю дій законодавчої та виконавчої влади щодо протидії корупції. Так, 21 грудня 2010 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» (2808-VI). Цим законом визнано такими, що втратили чинність, Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 р. № 1506-17, Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» від 11 червня 2009 р. № 1507-17, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 р. № 1508-17. Крім того, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15 листопада 2011 р. № 4025-VI із Кримінального кодексу України виключені дві статті – ухилення від повернення виручки в іноземній валюті (ст. 207) та незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків (ст. 208) – та включені до Кодексу України про адміністративні правопорушення як адміністративні правопорушення.

7 квітня 2011 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» (№ 3206-VI). Варто зазначити, що в цьому законі вперше були дані основні принципи запобігання і протидії корупції, більш конкретно окреслено перелік суб'єктів корупційних правопорушень та перелік заходів протидії корупції.

Одночасно Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI, яким було визначено перелік корупційних порушень, за скоєння яких встановлено кримінальну відповідальність. Були внесені зміни до Розділу XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Особливої частини Кримінального кодексу України. До Кримінального кодексу України внесені додаткові статті, які передбачали кримінальну відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1), перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 365-1), зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2), незаконне збагачення (ст. 368-2), комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3), підкуп особи, яка

надає публічні послуги (ст. 368-4), зловживання впливом (ст. 369-2).

П'ятий етап (період 2014–2019 рр.) характеризується посиленням боротьби з корупційною злочинністю, прийняттям цілої низки законодавчих актів із питання протидії корупції, деталізацією правового регулювання діяльності, пов'язаної із запобіганням корупції та створення правоохоронної системи протидії корупції та збереженням тенденцій попередніх періодів у наукових дослідженнях.

Особливо інтенсивним виявився період 2014–2015 рр. Новий етап антикорупційної реформи розпочався з прийняття Верховною Радою України 14 жовтня 2014 р. пакету антикорупційних законів та затвердження на законодавчому рівні першої дорожньої карти в антикорупційній сфері. Було ухвалено низку законів, які «містили новаторські для правової системи антикорупційні механізми боротьби з корупцією» [5].

14 жовтня 2014 р. Верховна Рада України прийняла Закони України: «Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» (№ 1699-VII), «Про Національне антикорупційне бюро України» (№ 1698-VII), «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII). Ці закони були розроблені та впроваджені в життя з урахуванням рекомендацій Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO), антикорупційних рекомендацій Плану дій із лібералізації візового режиму з ЄС, рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії), пропозицій програми SIGMA, які ґрунтуються на ключових міжнародних актах антикорупційного спрямування, більшість яких ратифіковано Україною.

Окремий блок становлять закони, якими внесено зміни до законодавства щодо кримінальної відповідальності за корупційні діяння. Законами України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо імплементації до національного законодавства положень ст. 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21 лютого 2014 р. № 746-VII та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13 травня 2014 р. № 1261-VII до низки статей Кримінального кодексу України внесені зміни. У новій редакції викладені статті, які передбачають кримінальну відповідальність за підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368), підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3), підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4), пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369). Передбачена спеціальна конфіскація грошей, цінностей та іншого майна у випадках, передбачених чинним законодавством України. Законом України від 3 листопада 2015 р. «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» (№ 743-VIII) встановлена кримінальна відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань (ст. 369-3), Законом України від 14 жовтня 2014 р. «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII) посилена відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366-1), прийнято новий Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. Взагалі за період 2014–2016 рр. Верховною Радою України видано 12 законів із цього питання.

А.О. Кладченко зазначає: «Створення антикорупційного законодавства для боротьби з корупцією на рівні держави, протягом усього періоду незалежності України відбувалось доволі політизовано, що іноді нищило розпочаті процеси та гальмувало розвиток подальшого урегулю-

вання становлення громадянського суспільства активним учасником державних справ» [6, с. 124]. Стан імплементації Україною антикорупційних стандартів перебуває під постійною увагою відповідних міжнародних інституцій, які за наслідками моніторингу готують регулярні звіти, де визначається ступінь прогресу виконання наданих рекомендацій, та у разі потреби надаються додаткові або уточнені рекомендації [8, с. 122].

Нині в Кримінальному кодексі України не дається визначення поняття корупційного злочину. Натомість у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України дається перелік корупційних злочинів, а саме злочини, передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у разі їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2. Варто зазначити, що така примітка була некоректно додана до статті, в якій закріплено положення про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям.

Загалом цей перелік корупційних злочинів, зазначених у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу, є неповним. Аналіз співвідношення національної та міжнародної систем корупційних злочинів свідчить, що вони повністю не збігаються. Так, ст. 23 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. корупційними злочинами визнає легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а Кримінальний кодекс України – ні. Так, до переліку корупційних злочинів не зараховані ст. 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» та ст. 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму».

Основними заходами протидії корупційній злочинності згідно з міжнародно-правовими актами є декларування посадовими особами своїх доходів. Незважаючи на це, передбачена у Кримінальному кодексі України ст. 366-1 «Декларування недостовірної інформації» не належить до переліку корупційних. Суб'єктами декларування є особи, які відповідно до ч.ч. 1–2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

3 листопада 2015 р. Законом України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» від 3 листопада 2015 р. № 743-VIII Кримінальний кодекс доповнено ст. 369-3 «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені в ч. 2 ст. 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань». Однак нова стаття не була включена до примітки у ст. 45 Кримінального кодексу України. Водночас у Кодексі України про адміністративні правопорушення ст. 172-9-1 «Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних із маніпулюванням офіційним спортивним змаганням», суб'єктом правопорушень якої є особи, зазначені в ч. 2 ст. 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» включена до Глави 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією».

Не потрапили також до переліку корупційних злочинів, передбачених ст. 365 «Перевищення влади працівником, правоохоронного органу» та ст. 370 «Провокація підкупу». З приводу цього Н.М. Ярмиш зазначає, що «суб'єкти обох злочинів є службовими особами (представник правоохоронного органу є різновидом службової особи публічної сфери). Мета, з якою вчиняються відповідні дії, у цих статтях не вказана, тобто може бути будь-якою. Працівник правоохоронного органу, який переви-

щив свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди, спричинивши при цьому істотну шкоду певним інтересам, відповідно до ст. 45 Кримінального кодексу не може бути визнаний корупціонером [9, с. 160].

Водночас, згідно зі ст. 354 Кримінального кодексу, працівник підприємства, установи чи організації визнається корупціонером (з усіма негативними наслідками), навіть якщо він хоча б погодився одержати неправомірну вигоду («прийняв пропозицію») [9, с. 160]. У примітці 1 до статті 354 Кримінального кодексу зазначено, що під особою, яка працює на користь підприємства, установи, організації, слід розуміти особу, яка виконує роботу або надає послугу відповідно до договору з таким підприємством, установою, організацією.

Варто зазначити, що в Кримінальному кодексі України до корупційних злочинів у разі їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем зараховано: викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262), викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308), викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 312), викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313), порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320), які міжнародно-правовими нормами не зараховані до корупційних.

Н.М. Ярмиш вважає помилковим віднесення до переліку корупційних злочинів ст. 320 Кримінального кодексу «Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів», в якій передбачена відповідальність за порушення суб'єктом певних правил (зокрема, правил виробництва, зберігання, перевезення відповідних небезпечних речовин), внаслідок чого інші особи заволоділи ними. Водночас службова особа жодної вигоди не отримує. Саме неправомірною вигодою, за його твердженням, є предметом корупційних злочинів або належить до їх суб'єктивної сторони – мотивує певні дії [9, с. 160].

Н.М. Ярмиш вважає також недоцільним зарахування ст. 357 Кримінального кодексу «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження», аргументуючи це тим, що заволодіння службовою особою документами, штампами чи печатками, зокрема, їх знищення чи пошкодження, обов'язково здійснюється з метою одержання неправомірної вигоди. А без мети одержання неправомірної вигоди злочин не може розглядатися як корупційний [9, с. 161].

Однак із цими твердженнями не можна погодитись, оскільки ч. 2 ст. 320 та ст. 357 Кримінального кодексу кваліфікуючою ознакою цих злочинів визначено те, що ці дії можуть бути вчинені шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

На думку Н.М. Ярмиша, в переліку, що розглядається, має місце й інший сумнівний момент. Він стосується зарахування до корупційних злочинів діянь, які вчиняють приватні (за термінологією законодавця – «фізичні») особи, а саме ті, що надають (пропонують, обіцяють) неправомірну вигоду відповідному суб'єкту, тобто «активні корупціонери». Саме такими є суб'єкти злочинів, передбачених

у ч. 1 ст. 368-3 «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ч. 1 ст. 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі». Суб'єктами усіх частин ст. 369-2 «Зловживання впливом», яка міститься у переліку корупційних злочинів, також можуть бути приватні особи. Натомість у Законі України Про запобігання корупції» ці особи як суб'єкти корупції взагалі не зазначені» [9, с. 161].

Отже, за період незалежності Україна пройшла значний шлях становлення кримінального законодавства з протидії корупції. З прийняттям Конституції України в 1996 р. активізувалась правотворча діяльність, спрямована на узгодження чинного законодавства з нормами Основного закону держави. Почали прийматися спеціальні закони для боротьби із корупцією, запроваджуватися кримінально-правові антикорупційні плани та заходи. 5 квітня 2001 р. Верховною Радою України прийнято Кримінальний кодекс України (№ 2341-III), в якому закріплено відповідальність за корупційні злочини.

В основному, для створення національного законодавства були імплементовані різні міжнародні положення. Варто зазначити, що нині в національне законодавство України було імплементовано положення і рекомендації Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 31 жовтня 2003 р., Кримінальної конвенції Ради Європи

про боротьбу проти корупції від 21 січня 1999 р., Цивільної Конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 р.

Разом із тим нормативне забезпечення протидії корупції в Україні нерідко мало хаотичний, відбірковий та непослідовний характер. Нові закони нерідко скасовували попередні закони чи статті Кримінального кодексу України, які передбачали кримінальну відповідальність за корупційні злочини. Тому дієва протидія корупції в Україні можлива лише за умови прийняття досконалого законодавства та узгодження переліку корупційних злочинів із міжнародними стандартами.

З урахуванням зазначеного вважаємо за доцільне внесення змін до Кримінального кодексу:

1) визначення поняття корупційного злочину на законодавчому рівні;

2) внесення до переліку корупційних злочинів, зазначених у примітці ст. 45 Кримінального кодексу України, таких статей: ст. 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом»; ст. 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму»; ст. 366-1 «Декларування недостовірної інформації»; ст. 369-3 «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань»; ст. 365 «Перевищення влади працівником, правоохоронного органу»; ст. 370 «Провокація підкупу».

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
3. Андрушко П.П. Реформа українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України. Київ : Атіка. 2012. 332 с.
4. Баришніков В.М. Запобігання та протидія проявам корупції на державній службі та службі в органах місцевого самоврядування : навчально-методична розробка. Київ : ІПК ДСЗУ, 2011. 100 с.
5. Гром Н.М. Хто має боротися з корупцією? Міжнародні стандарти успішної моделі антикорупційних систем. URL: <http://yuz-uspa.com.ua/en/2017/11/06/xto-maye-borotisy-a-z-korupciyeu/>.
6. Кладченко А.О. Становлення та розвиток сучасного антикорупційного законодавства : теоретично-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Приват. вищ. навч. заклад Університет короля Данила. Ів.- Франківськ, 2018. 226 с.
7. Метельова Т. Європа на обрії: стан і перспективи співробітництва Україна – ЄС. *Віче*. 2009. № 16. С. 3
8. Чопик Н.В. Діяльність комітетів Верховної Ради України як складова забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання корупції : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Ужгород. 2017. 219 с.
9. Яриш Н.М. Щодо відповідності поняттю корупційного правопорушення злочинів, передбачених статтею 45 Кримінального кодексу України. *Юридичний вісник*. 2015. № 3 (36). С. 158–162.